

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"

G.Sh.Rixsiyeva

2020 yil 27.08

"KELISHILDI"

Oliy va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi

2020 yil 28.08

Ro'yxatga olindi: BD-5120500

2020 yil 28.08

BILISH FALSAFASI VA EPISTEMOLOGIYA

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	120000 –Gumanitar fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	5120500 –Falsafa (Sharq falsafasi va madaniyati)

Toshkent – 2020

	27.http://booksss.ru/философия/Slovar_Philosof.rar 28.http://znanium.com/философия. Эпистемология: перспективы развития. – М., 2012 29.http://znanium.com/философия. Книгин А.Н. Теория познания. –Томск. 2009.
7.	Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2020 yil "29" 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020 yil "29" 08 dagi 452 - sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.
8.	Fan/modul uchun mas'ul: D.A.Pulatova - TDSHU, «Sharq falsafasi va madaniyati» kafedrası mudiri, falsafa fanlari nomzodi, professor
9.	Taqrizchilar: G.M. Ro'zmatova -UzMU «Falsafa va mantiq» kafedrası professori, falsafa fanlari doktori, professor; D.E. Fayzixodjayeva -UzMU «Falsafa va mantiq» kafedrası dotsenti, falsafa fanlari nomzodi, dotsent.

	yangi bosqichga ko'taramiz. –T.: 2017.
	8. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. –T.: O'zbekiston, 2017.
	9. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. –T.: O'zbekiston, 2018.
	10. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуг' халқнинг иши ҳам улуг', ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. –Т.:Ўзбекистон, 2019.
	11.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. www.press-service.uz/uz/lists/view/1371
	12.2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi// https://www.lex.uz
	13.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida O'zbekistondagi Islom madaniyati markazini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida// www.press-service.uz/uz/lists/view/688
	14. Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha muhim vazifalar belgilab berildi (Besh tashabbus)// http://www.uz.uz/oz/politics/prezident-yeshlar-manaviyatini-yuksaltirish-ularning-b-sh-va-19-03-2019
	15. Karimov I.A.Yuksak ma'naviyat–yengilmas kuch. –T.:Ma'naviyat, 2008.
	16. Karimov I.A. O'rta asrlar Sharq allomalari va mutafakkirlarining tarixiy merosi, uning zamonaviy sivilizatsiya rivojidagi roli va ahamiyati. – T.: O'zbekiston, 2014.
	17. Pulatova D. Falsafa. Falsafa asoslarining mantiqan-tizimlashgan amaliy kursi. O'quv qo'llanma. – T.:TDSHI, 2011.
	18. Po'latova D. Qodirov M. va boshq. Falsafa tarixi: Sharq falsafasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDSHI, 2013.
	19. Po'latova D., Ruzmatova G. G'arb falsafasi tarixi. O'quv qo'llanma. –T.: Fan va texnologiya, 2018.
	20. Falsafa. Ensiklopedik lug'at. –T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2010.
	21. Пулатова Д.А.,Иззетова Э.М. Философия. – Т.:ТДШИ, 2013.
	22. Кармин А.С., Бернацкий Г.Г. Философия. Учебник. //Гносеология.Философия и методология науки. – Москва–Санкт-Петербург:Питер Пресс, 2009.
	Axborot manbaalari
	23. www.lex.uz .
	24. www.gov.uz .
	25. www.library.ziyonet.uz .
	26. www.faylasuf.uz .

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS - Kreditlar	
IBFE224	2020-2021	2	4	
Fan/modul turi	Ta'lim tili		Haftadagi dars soatlari	
Majburiy	O'zbek		4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Bilish falsafasi va epistemologiya	60	60	120
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda bilimning turlari va shakllari, dialektik xarakteri, gnoseologiya va epistemologiyaning muhim jihatlari, olam va odam haqida ilmiy bilimni shakllantirish shakllari va usullari, ilmiy bilimning shaxs va jamiyat ma'naviy yuksalishidagi ahamiyati bo'yicha nazariy bilimlarni o'rgatish va amaliyotda tatbiq etish konikmasini shakllantirishdan iborat. Fanning vazifasi – gnoseologiya va epistemologiyaning mazmuni va mohiyati, hozirgi davr bilish falsafasi va epistemologiyasining muammolari, O'rta asrlar Markaziy Osiyo mutafakkirlari ijodida o'z aksini topgan dunyoviy va diniy bilimlarning o'zaro uyg'unligiga oid nazariy bilimlarning inson hayotidagi o'rni va ahamiyatini ochib berish. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) III. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Bilish falsafasi va epistemologiya” fanining predmeti, mazmuni va vazifalari Fanning predmeti, mazmuni va strukturasi. «Bilish falsafasi va epistemologiya» fanida qo'llaniladigan asosiy kategoriyalar. “Bilish falsafasi va epistemologiya” fanining maqsad va vazifalari. Bilish imkoniyatlari - gnoseologiya va epistemologiya muammosi sifatida. Bilimning asosiy turlari va shakllari. Bilish faoliyat turi sifatida. Bilishda sub'yekt va ob'yektning o'zaro aloqasi. Inson bilishning sub'yekti, ham ob'yekti sifatida. Bilish nazariyasi va ontologiya uyg'unligi. 2-mavzu. Bilishning mohiyati, strukturasi va dinamikasi Hissiy va aqliy bilishning o'zaro aloqadorligi. Hissiy bilim, jonli mushohada insonning qurshab turgan dunyo bilan bevosita aloqasi shaklida namoyon bo'lishi.			

Hissiy darajadagi bilim va uning shakllari: sezgi va idrok, xotira, xayol va tasavvur. Tafakkur va uning mohiyati. Tafakkurning asosiy shakllari: tushuncha, hukm (mulohaza), xulosa. Hissiy empirik va ratsional bilish birligi. Intuitsiya va ijod. Intuitsiyaning bilishdagi roli. Sensualizm va ratsionalizm, ularning bироqlama xarakteri. Bilishning maqsadi. Bilish – dialektik jarayon. Bilish ijodiy jarayon sifatida. Bilishning o'zgaruvchanlik funksiyasi va uning ijtimoiy tarixiy jihatlari. 3-mavzu. Bilish falsafasida haqiqat va amaliyot muammosi Haqiqat tushunchasi. Haqiqat masalasi butun bilish nazariyasining eng muhim vazifasi sifatida. Falsafa tarixida haqiqatga munosabat. Sub'yektiv idealizm, pragmatizm, konvensionalizm, pozitivizm va materializm haqiqat muammosi. Haqiqatning asosiy shakllari. Amaliyot haqiqat mezonlari. Bilishda nazariya va amaliyot birligi. Amaliyot tushunchasi. Prakseologiya – amaliyot falsafasi. Bilish va amaliyotning o'zaro nisbati. Amaliyotning tarkibiy qismlari: maqsad, maqsadga muvofiq faoliyat, amaliy vositalari, amaliy harakat ob'ektlari, harakat natijasi. Amaliyotning ijtimoiy xarakteri. Ijtimoiy jarayonlarda amaliyotning o'zgaruvchanligi. 4-mavzu. Ilmiy bilim xususiyatlari Epistemologiya – ilmiy bilish usullari va tamoyillari haqidagi fan. Epistemologiyaning asosiy tushunchalari va muammolari. Ilmiy va noilmiy bilim. Fan tushunchasi. Fan ilmiy bilish va ijodiy faoliyat jarayoni va natijasi sifatida. Fanning falsafadan ajralib chiqishi va keyingi rivojlanish bosqichlari. Fanning rivojlanish qonunlari. Bilim ilmiyligi mezonlari. Epistemologiyada haqiqat muammosi. Fanning ijtimoiy funksiyalari va sivilizatsiya rivojlanishidagi o'rni. Ssientizm va antisientizm. Fanlarning tasnifi. 5-mavzu. Ilmiy tafakkur shakllari Ilmiy tafakkurning mazmuni: qonunlar va qonuniyatlar. Ilmiy tafakkurning shakllari: muammo, g'oya, kategoriya, gipoteza, tamoyillar, kategoriyalar, nazariya va paradigmalari. Ilmiy muammo, muammo va masala. Muammoli vaziyatning bilish jarayonidagi roli. Ilmiy muammoni qo'yish, hal etish, xulosalarning haqiqatligini	
--	--

3. V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • bilimning turlari va shakllari, dinamikasi, dialektik xarakteri, ilmiy bilimning shakllari va usullari haqida <i>tasavvur va bilimga ega bo'lishi</i>; • olam va odam haqida ilmiy bilimni shakllantirishni, olamning ilmiy manzarasini yaratishda falsafiy va ilmiy metodologiyaning o'zaro aloqadorligini <i>bilishi va ulardan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi</i>; • hozirgi davr bilish falsafasi va epistemologiyasining muammolariga oid nazariy bilimlarni bilishi, ulardan ijtimoiy jarayonlarni, ma'naviy merosni tahlil va tadqiq etishda yechimlar qabul qilish malakasiga <i>ega bo'lishi kerak</i>.	
4. VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.	
5. VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.	
6. Asosiy adabiyotlar 1. Shermuhamedova N.A. Gnoseologiya–bilish nazariyasi.Darslik. –T.:Noshir, 2011. 2. Микешина Л.А.Философия науки. Учебное пособие.–М.:Прогресс-Традиция, 2005. 3. Алексеев П.В., Панин А.В. Философия.Учебник.//Философия познания. – М.:МГУ/Прспект, 2003. Qo'shimcha adabiyotlar 4. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini 5. birgalikda barpo etamiz. –T.: O'zbekiston, 2016. 6. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.–T.: O'zbekiston, 2017. 7. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib,	

8. Ilmiy bilish strukturasi. Ilmiy bilisda ratsionallik va irratsionallik.
9. Hozirgi zamon metodologiyasi, metodologik tamoyillari va yondashuvlari.
10. Ijtimoiy-gumanitar bilishning o'ziga xos xusligi.
11. Tushunish va tushuntirish.
12. Ilmiy bilishda axborotlashuvning roli.
13. Ilmiy bilimning o'sishi.
14. Dunyoning ilmiy manzarasi.
15. O'rta asrlarda Markaziy Osiyo mutafakkirlari ijodida dunyoviy va diniy bilimlarning o'zaro uyg'unligi.
16. Globallashuv davrida yuzaga kelgan umumbashariy muammolar va ularni hal etishda ilmiy bilimlarning o'rni.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Bilimning asosiy turlari va shakllari.
2. Gnoseologiya va epistemologiya – falsafiy fan.
3. Bilish – dialektik jarayon.
4. Bilish ijodiy jarayon sifatida.
5. Fanning rivojlanish qonunlari.
6. Bilim ilmiyligi mezonlari.
7. O'rta asrlarda Markaziy Osiyo mutafakkirlari ijodida bilish masalalari.
8. Forobiy, Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy tomonidan asoslangan bilish usullari
9. F.Bekonning induktiv R. Dekartning deduktiv usullarining epistemologiya rivojidagi o'rni.
10. Empirik bilim va uning usullari.
11. Nazariy bilim va uning usullari.
12. Ijtimoiy-gumanitar bilimning o'ziga xosligi.
13. Muammoli vaziyatning bilish jarayonidagi roli.
14. Bilishda nazariya va amaliyot birligi.
15. Axborotlashgan jamiyat nazariyasi.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

isbotlashda dalillarning o'rni. G'oya. Kategoriya. Gipoteza . Ilmiy nazariya va uning asosiy elementlari. Nazariyaning funksiyalari va amaliyot bilan aloqadorligi.

Paradigmalar. Ilmiy bashorat.

6-mavzu. Falsafiy metodologiya va ilmiy bilish metodologiyasining o'zaro aloqadorligi

Metod va metodologiya. Metod va metodika. Metod ob'yektivlik va sub'yektivlikning birligi sifatida. Metodlarning tasnifi va metodologiya darajalari. Falsafiy metodologiya va uning universal xarakteri. Dialektika, metafizika, sinergetika. Dialektikaning tarixiy shakllari. Sinergetika – hozirgi zamon universal metodologiyasi sifatida. Bilish jarayonining tartibsizlikdan tartibga qarab borish, o'z-o'zini tashkil etish sifatida namoyon bo'lishi.

7-mavzu. Ilmiy bilish metodlari

Umumilmiy metodlar. Xususiy ilmiy metodlar. Umumilmiy metod darajalari: empirik bilish usullari, nazariy bilish usullari.

Ilmiy bilishning umumiantiqiy metodlari: analiz, sintez, umumlashtirish, ideallashtirish, induksiya, deduksiya, analogiya.

Fundamental va amaliy nazariy bilimlarning aloqadorligi. Nazariy bilimlarni amaliy tatbiq etishning o'ziga xos xususiyatlari.

8-mavzu. Ilmiy bilish strukturasi. Ilmiy bilisda ratsionallik va irratsionallik

Empirik va nazariy bilim. Olamni ilmiy bilish jarayonida hissiy-empirik va ratsional - nazariy bilishning o'zaro birligi.

Empirik bilim va uning usullari: kuzatish, eksperiment, ilmiy dalillar, taqqoslash, o'lchash, tavsiflash, modellashtirish.

Nazariy bilim va uning usullari: formallashtirish, aksiomatik metod, gipotetik-deduktiv metod, mavhumlikdan konkretlikka yuksalish metodi.

Ratsionallik va uning turlari. Ilmiy bilishda intuitsiya irratsionallikning namoyon bo'lish shakli sifatida.

9-mavzu. Hozirgi zamon metodologiyasi, metodologik tamoyillari va

yondashuvlari

Hozirgi zamon metodologiyasi: kumatoid, keys stadis, abduksiya. Evristika yangi metodologik tamoyil. Modellashirishda analogik metodning ahamiyati. Strukturaviy-funksional (strukturaviy) metod, ehtimoliy-statistik metod. Metodologik tamoyillar va yondashuvlar (mos kelish tamoyili, to'ldiruvchanlik tamoyili, verifikatsiya falsifikatsiya, deduksiya tamoyili). Reduksiya (bir butunlik) va kontrreduksiya tamoyili. Sistemali yondoshuv, mantiqiylik va tarixiylik tamoyillari. Falsafiy metod va tamoyillarning bilishdagi metodologik funksiyalari.

10-mavzu. Ijtimoiy-gumanitar bilishning o'ziga xos xusligi

Tabiatshunoslik va jamiyatshunoslik ilmlarining o'xshash va farqli jihatlari. Tabiatshunoslikda bilishning o'ziga xos xususiyatlari. Ijtimoiy-gumanitar bilimning o'ziga xosligi. Bilish faoliyatining qadriyatlariga asoslanganligi. Ijtimoiy fanlarning kognitiv amaliyotdagi roli. Ijtimoiy-gumanitar bilimda makon, vaqt va xronotop.

Matning falsafiy-metodologik tahlili ijtimoiy bilim negizi. Falsafiy matnning o'ziga xosligi, uning badiiy, diniy, ilmiy matnlardan farqli jihatlari.

Ijtimoiy-gumanitar fan metodlari. Etnometodologiya. Ijtimoiy eksperimentlar: ideografik metod, dialog, tushunish va tushuntirish, hujjatlarni tahlil qilish, so'rovlar o'tkazish, proektiv metodlar, testlash, biografik va avtobiografik metodlar, sotsiometrik metod, o'yin metodlari.

11-mavzu. Tushunish va tushuntirish

Tushunish va uning bilish bilan o'zaro nisbati. Falsafa tarixida tushunish masalasi. Hermenevtik doiraning mohiyati. Tushunishda ma'noni anglashning ahamiyati. Tushunishda simvolning o'rni. Dialog va semiotika tushunish vositasi. Mazmunni tushunish va interpretatsiya (tavsiflash). Tushunish tushunmaslikni bartaraf qiluvchi jarayon sifatida. Tushunish va tushuntirishning mutanosibli. Tushuntirish ilmiy bilimni tushunish shakli sifatida. Tushuntirishda sub'yekt bilimining ahamiyati.

12-mavzu. Ilmiy bilishda axborotlashuvning roli

Axborot, axborot texnologiyalari tushunchasi. Axborot va informatsion vaziyat. Informatsion vaziyat elementlari. Axborot sub'yekti va ob'yekti. Informatsiyaning boshqaruv jarayoni bilan aloqasi. Ijtimoiy axborot ijtimoiy-kommunikativ

jarayonning asosiy omili. Ilmiy axborot yangi bilim qabul qilish shakli. Ma'naviy bilish faoliyatida bilimning informativligi xususiyatlari.

Axborotlashgan jamiyat nazariyasi. Axborot inqilobi. Nanotexnologiyalar. Informatika. Ijtimoiy informatika. Fanlar integratsiyasining ilmiy bilish informativ darajasi o'sishidagi roli. Ijtimoiy jarayonlar axborotlashuvining o'ziga xos jihatlari.

13-mavzu. Ilmiy bilimning o'sishi

Ilmiy bilimning tadrijiy rivoji. Ilmiy bilim rivojining kumulyativ va antikumulyativ modellari. Fan va falsafa rivojida ilmiy inqiloblarning ahamiyati. T.Kunning ilmiy inqilob konsepsiyasi. K.Popperning ilmiy bilimlarning o'sishi konsepsiyasi. Stiven Tulminning evolyutsion epistemologiyasi. Imre Lokatos ilmiy bilim rivojlanishida tadqiqot dasturlarining ahamiyati haqida. Pol Feyerabendning metodologik plyuralizmi.

Ilmiy-texnik inqilob tushunchasi. Jamiyat va sivilizatsiya rivojiga ilmiy-texnik inqiloblarning ta'siri.

14-mavzu. Dunyoning ilmiy manzarasi

Falsafa va fanda dunyoning tabiiy-ilmiy manzarasining shakllanishi. Mifologik dunyoqarash. Dunyoqarashning diniy manzarasi: buddaviylik, xristian va islom dinida dunyoning manzarasi. Dunyoning klassik manzarasi va uning evolyusiyasi. Dunyoning noklassik manzarasida termodinamika qonunlarining namoyon bo'lishi. Dunyoning postnoklassik manzarasi.

Dunyoning diniy, falsafiy va ilmiy manzaralarining o'zaro aloqasi va farqi. Bilish nazariyasining dunyoning umumiylik manzarasini yaratishdagi roli.

Globallashuv davrida yuzaga kelgan umumbashariy muammolar va ularni hal etishda ilmiy bilimlarning o'rni.

III. Amaliy mashg'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Bilish falsafasi va epistemologiya fanining predmeti, mazmuni va vazifalari.
2. Bilishning mohiyati, strukturasi va dinamikasi.
3. Bilish falsafasida haqiqat va amaliyot muammosi.
4. Ilmiy bilim xususiyatlari.
5. Ilmiy tafakkur shakllari.
6. Falsafiy metodologiya va ilmiy bilish metodologiyasining o'zaro aloqadorligi.
7. Ilmiy bilish metodlari.